

FAKTA OM EU

Så fungerar EU

FOTO: EUROAPARLAMENTET

Europeiska unionen (EU) består av 27 länder som samarbetar inom många olika områden. Sverige blev medlem 1995. Medlemsländerna har bestämt vad de ska samarbeta om och hur det ska gå till. För att allt ska fungera har EU sju institutioner som arbetar för att förverkliga EU:s mål.

Från början var grundtanken med EU att ta bort tullar och andra handelshinder mellan länderna. EU-samarbetet har stegvis utvidgats och rymmer idag frågor som till exempel jordbrukspolitik, miljöpolitik och polissamarbete.

Inom vissa områden kan EU ensam besluta, exempelvis handelspolitik. Det kallas exklusiv befogenhet. Inom andra områden delar EU och medlemsländerna beslutsrätten, så kallad delad befogenhet. Miljö, energi, konsumentskydd och asylpolitik är exempel på frågor där beslut kan fattas både av EU och av medlemsländerna själva.

Medlemsländerna får bara stifta lagar när det inte finns en lag från EU som reglerar samma sak. Länderna måste också respektera EU:s allmänna principer när de lagstiftar, till exempel att inte

diskriminera. Dessutom finns det områden som varje medlemsland ensam beslutar om, exempelvis utbildning, sjukvård och kultur. I sådana frågor kan EU stödja samarbetsprojekt mellan länderna men inte lagstifta.

EU:s fördrag, alltså reglerna för hur EU-samarbetet ska gå till, har ändrats flera gånger. Den senaste ändringen var i Lissabonfördraget 2009.

EU:s institutioner arbetar för målen

EU har skapat sju institutioner som delar ansvaret för samarbetet mellan EU:s medlemsländer.

- **Europeiska rådet** slår fast riktlinjer för det framtida arbetet.
- **EU-kommissionen, ministerrådet och Europaparlamentet** lagstiftar.
- **EU-domstolen** dömer i tvister mellan EU:s institutioner och medlemsländerna.
- **Europeiska centralbanken** sköter penningpolitiken för de länder som infört euron och stöder EU:s allmänna ekonomiska politik.
- **Revisionsrätten** kontrollerar hur EU:s ekonomiska medel används.

Europeiska rådet slår fast riktlinjer

Europeiska rådet kommer överens om riktlinjer för det framtida EU-samarbetet men är inte med och beslutar om lagar. Europeiska rådet består av en ordförande, EU-ländernas stats- och regeringschefer samt EU-kommissionens ordförande. För Sverige deltar statsministern.

Ordföranden väljs för en mandatperiod på två och ett halvt år och kan väljas om för en andra mandatperiod. Ordförandens uppgift är att leda rådets möten. Charles Michel heter den nuvarande ordförande. Den 1 december 2024 tillträder António Costa som ordförande.

Europeiska rådet har möten, så kallade EU-toppmöten, minst fyra gånger om året. Mötena hålls i Bryssel där Europeiska rådet har sin verksamhet. Vid behov kan ordföranden sammankalla extra toppmöten.

EU-kommissionen föreslår nya lagar

Europeiska kommissionen, som i dagligt tal kallas EU-kommissionen, tar initiativ till nya EU-lagar. Kommissionen har även hand om EU:s budget och övervakar att medlemsländerna följer de lagar som stiftats. Kommissionen företräder EU:s gemensamma intressen och får inte låta sig påverkas av enskilda länders regeringar.

EU:s tre grundfördrag

EU har tre grundfördrag. I dem finns de övergripande reglerna för hur EU-samarbetet ska gå till.

- EU-fördraget, fördraget om Europeiska unionen (FEU), innehåller målen och principerna för EU-samarbetet samt den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken.
- I EUF-fördraget, fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF), beskrivs lagstiftningsprocessen och de politikområden EU-länderna samarbetar om.
- Euratomfördraget innehåller EU:s regler om kärnenergi.

EU-kommissionen består av en kommissionär från varje medlemsland. De utses av medlemsländernas regeringar och Europaparlamentet för en period av fem år. Kommissionären från Sverige heter Ylva Johansson. Hon ansvarar för inrikes frågor, till exempel asyl och migration. Hennes mandat går ut i slutet av 2024. Sveriges regering har nominerat Jessika Roswall till ny svensk kommissionär för perioden 2024–2029. Ursula von der Leyen är sedan 2019 ordförande för kommissionen. EU:s nuvarande höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik, Josep Borell, lämnar posten i slutet av 2024 när en ny kommission tillträder. Kaja Kallas väntas bli EU:s höga representant under nästa mandatperiod.

Från förslag till EU-lag

Lagar kan stiftas på olika sätt inom EU. Här beskrivs hur det vanligtvis går till.

EU-KOMMISSIONEN FÖRESLÅR

Det är EU-kommissionen som tar fram underlag och föreslår nya lagar. När hela kommissionen har godkänt ett lagförslag skickas det till Europaparlamentet, ministerrådet och medlemsländerna.

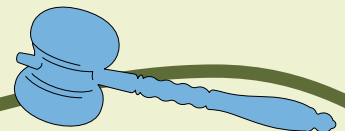
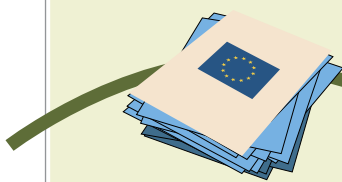
REGERINGEN OCH RIKSDAGEN TAR STÄLLNING

Både regeringen och riksdagen får EU-kommissionens lagförslag. Regeringen ger sin syn på förslaget till riksdagen och tar emot riksdagens synpunkter. Nästa steg är att regeringen för fram Sveriges synpunkter i ministerrådet och förhandlar med de andra medlemsländerna.

Riksdagen prövar också om vissa lagförslag ska fattas på EU-nivå eller nationell nivå (se faktaruta).

EUROPAPARLAMENTET BESLUTAR

Europaparlamentets talman utser ett utskott som ska behandla kommissionens förslag. Utskottet kan antingen godkänna förslaget eller föreslå ändringar. Sedan röstar alla ledamöter i parlamentet. Om utskottets åsikt får majoritet blir det Europaparlamentets ståndpunkt i frågan.

Ministerrådet beslutar om nya lagar

Ministerrådet fattar beslut om nya lagar i EU, men måste i de flesta frågor komma överens med Europaparlamentet. Det är också ministerrådets uppgift att ingå internationella avtal för EU:s räkning.

Ministerrådet består av en minister från varje medlemslands regering. Vilka ministrar som sammanträder beror på vilken fråga som ska behandlas. Gäller det till exempel miljöfrågor är det ländernas miljöministrar som träffas.

Ministerrådets officiella namn är Europeiska unionens råd. Rådet leds av det medlemsland som är ordförande. Medlemsländerna turas om att vara ordförande, ett halvår i taget. Undantag är utrikes- och säkerhetsfrågorna där EU:s höga representant för utrikes- och säkerhetsfrågor leder arbetet.

Europaparlamentet representerar folket

Ledamöterna i Europaparlamentet utses av medborgarna i medlemsländerna genom val vart femte år. Det senaste valet ägde rum i juni 2024. Totalt finns 720 ledamöter, 21 av dem är från Sverige.

I de flesta fall är Europaparlamentet med och fattar beslut tillsammans med ministerrådet. Varje år ska de två institutionerna också gemensamt godkänna EU:s budget.

Europaparlamentet väljer ordförande i EU-

kommissionen och ska ha godkänt kommissionen i dess helhet innan den börjar arbeta. Dessutom kontrollerar parlamentet att kommissionen inte missköter sitt arbete och kan avsätta den i en mistroendeomröstning.

EU-domstolen tolkar lagar och dömer

EU:s domstol heter officiellt Europeiska unionens domstol och kallas för EU-domstolen. Domstolens främsta uppgifter är att tolka EU:s lagstiftning och döma i tvister mellan EU:s institutioner och med-

Vissa beslut fattas bäst nära medborgarna

På vissa områden har både EU och medlemsländerna rätt att fatta beslut. När EU-kommissionen för fram ett lagförslag inom ett sådant område måste den motivera varför beslutet ska fattas av EU. Riksdagen och parlamenten i de andra EU-länderna granskar dessa lagförslag. Det kallas att subsidiaritetspröva. Prövningen syftar till att avgöra vad som är lämpligast – att varje land beslutar eller att EU gör det.

Riksdagen har flera gånger kommit fram till att EU-förslag borde beslutas närmare medborgarna. Det krävs att minst en tredjedel av parlamenten tycker så för att EU-kommissionen ska se över sitt förslag.

MINISTERRÅDET BESLUTAR

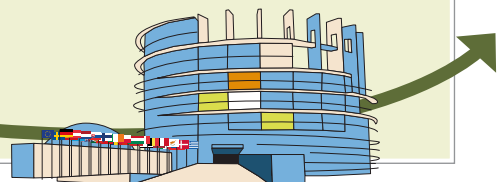
Samtidigt som Europaparlamentet behandlar EU-kommissionens lagförslag förhandlar även ministerrådet om förslaget. Ministerrådet fattar beslut med kvalificerad majoritet. Det innebär att minst 55 procent av medlemsländerna måste rösta för förslaget och att de länderna tillsammans motsvarar minst 65 procent av hela befolkningen i EU. Om ministerrådet godkänner kommissionens grundförslag eller Europaparlamentets ändrade förslag blir lagen antagen.

VID AVSLAG – EN RUNDA TILL

Om ministerrådet och Europaparlamentet inte kommer överens går förslaget en runda till i lagstiftningsprocessen. Blir inte institutionerna överens då heller går förslaget till en förlikningskommitté. Där får representanter från ministerrådet och Europaparlamentet en sista chans att komma överens. Lyckas de inte med det blir det ingen ny EU-lag.

ANDRA SÄTT ATT FATTA BESLUT

I undantagsfall använder man så kallat särskilt lagstiftningsförfarande, exempelvis när det gäller beslut om skattepolitik och EU:s årliga budget. Besluten fattas då på olika sätt beroende på vad det gäller. Det kan vara ministerrådet som slutligt godkänner en EU-lag eller Europaparlamentet som har sista ordet.

lemsländer. Om en nationell domstol, till exempel en svensk tingsrätt, är tveksam till hur EU-rätten ska tolkas kan den fråga EU-domstolen om råd. Det kallas att begära ett förhandsavgörande.

EU-domstolen består av en domare från varje medlemsland.

Under EU-domstolen finns tribunalen som dömer i tvister mellan EU:s institutioner och enskilda personer och företag.

Centralbanken sköter penningpolitiken

Europeiska centralbanken (ECB) är centralbank för de medlemsländer som har infört euron som valuta. Banken sköter penningpolitiken och har som huvudmål att inflationen ska vara låg. Det är bara ECB som får tillåta utgivning av euron. ECB leds av de nationella centralbankernas chefer och sex ledamöter som utses av Europeiska rådet.

Revisionsrätten kontrollerar ekonomin

Europeiska revisionsrättens uppgift är att kontrollera hur EU:s ekonomiska medel används. Revisionsrätten kontrollerar inkomster och utgifter och att ekonomin hanteras enligt de regler som finns.

Revisionsrätten kontrollerar både EU:s institutioner och medlemsländerna och rapporterar till Europaparlamentet och ministerrådet. Rätten består av en ledamot från varje medlemsland som utses av landets regering för en period av sex år. Ledamöterna måste vara oberoende och får inte ha någon annan tjänst samtidigt.

Läs mer

- www.riksdagen.se/eu/
- www.riksdagen.se

